

Олена НАГОРНЮК-ДАНИЛЮК
аспірантка кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

**УГОДА ПРО ВИЗНАННЯ ВИНУВАТОСТІ
В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ:
ДЕЯКІ МІРКУВАННЯ**

Закріплення в Кримінальному процесуальному кодексі (далі – КПК) України інституту визнання вини підозрюваним (обвинуваченим) стало істотною та доцільною частиною кримінального правосуддя, через необхідність диференціації кримінального судочинства. З того часу питання кримінального провадження на підставі угод про визнання винуватості активно обговорюються науковцями і практичними працівниками. Зокрема, від часу набрання чинності КПК України на розгляд судів направлено вже понад 7,6 тис. кримінальних проваджень з угодами про визнання винуватості. Це майже половина загальної кількості укладених на стадії досудового розслідування угод (з урахуванням угод про примирення між підозрюваним і потерпілим) [1, с. 12]. Сутність такої угоди полягає у визнанні провини та співпраці з органами розслідування з боку обвинуваченого, та, натомість, отримання ряду пільг, що стосуються покарання за вчинене кримінальне правопорушення. Таким чином, держава в особі уповноважених органів (суду та сторони обвинувачення), з одного боку, відмовляється від ідеї встановити об'єктивну істину у кримінальному провадженні, але, з іншого боку, досягає процесуальної економії часу та коштів на проведення судового розгляду у звичайному порядку, при цьому, все ж, розкриваючи кримінальне правопорушення.

У вітчизняній кримінально-процесуальній науці угоду про визнання винуватості у своїх працях досліджували такі науковці, як О. В. Безрядін, Г. П. Власова, Ю. М. Грошевий, О. А. Губська, Ю. М. Дьомін, І. М. Жаровська, О. П. Кучинська, М. І. Леоненко, М. І. Мельник, Д. М. Лобань, В. Т. Нор, Є. В. Повзик, Г. П. Серета, І. А. Тітко, В. М. Тертишник, О. С. Ткачук, О. М. Толочко, М. І. Хавронюк, М. Є. Шумило та інші. Водночас, незважаючи на достатню наукову зацікавленість дослідників зазначеною проблематикою, багато питань продовжують мати суперечливий характер, є дискусійними, а отже, залишаються актуальними. Процедура укладення угоди про визнання винуватості повинна бути чітко прописана в законі, а також бути прозорою та зрозумілою, що, є гарантією дотримання прав та законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, а також ефективності цього інституту. Відповідно, потребують поглибленого аналізу питання про сутність та зміст цієї угоди, їх права та обов'язки, а також правові підстави та умови її укладення. У цьому дослідженні ми проаналізуємо поняття такої угоди, наводячи визначення, які пропонують науковці у своїх напрацюваннях, та висловимо власне бачення зазначеного питання.

Чинне законодавство не містить поняття угоди про визнання винуватості, лише в ч. 2 ст. 469 КПК України закріплено положення, що вона може бути укладена за ініціативою прокурора або підозрюваного чи обвинуваченого. До того ж ініціатива може надходити від будь-якої з цих сторін. Отже, як наголошують О. В. Плахотнік та О. В. Чех, будь-яка зі сторін має право на так звану «оферту», тобто пропозицію укласти угоду, за наявності передбачених законом підстав [1, с. 13]. Також законодавцем, з метою недопущення зловживань сторонами та призначення відповідного посягання, обмежено випадки укладення угоди про визнання винуватості. Це заборона укласти угоду: 1) у провадженні, де є потерпілий; 2) щодо особливо тяжких злочинів; 3) з особою, звільненою після затримання, якщо їй не повідомлено про підозру протягом двадцяти чотирьох годин з моменту затримання (ст. 278 КПК України). Варто погодитись з думкою деяких дослідників (С. М. Міщенко) щодо доцільності поширення цієї заборони також і на тяжкі злочини, адже ступінь їх суспільної небезпеки, а також передбачене законом покарання є факторами, що вимагають повноцінного судового розгляду із дослідженням всіх доказів [2, с. 214]. Згідно з п. 9 ч. 2 ст. 52 КПК України, у разі укладення такої угоди, обов'язковою є участь захисника, що забезпечується з моменту ініціювання укладення угоди про визнання винуватості [3].

Розглянемо, як тлумачиться вказане поняття в юридичній літературі.

У юридичній літературі термін «угода про визнання винуватості» визначається як «юридично оформлена домовленість, за якою сторони обвинувачення та захисту доходять згоди щодо вирішення справи, включаючи певні пункти обвинувачення, за якими обвинувачений визнає себе винним» [4, с. 168]. Аналогічні визначення містять словники, енциклопедії та довідники.

Щодо наукових формулювань поняття угоди про визнання винуватості, то є різні підходи до її трактування. Зокрема, угода про визнання винуватості визначається науковцями як: 1) юридична домовленість (П. В. Пушкар); як процес досягнення угоди в кримінальному процесі (Г. П. Власова), як розроблення взаємоухваленого рішення, що підлягає затвердженню судом (Л. Д. Удалова), як погодження підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, з одного боку, та державного обвинувача – з іншого (В. І. Бояров).

На думку Н. В. Неледві, угода про визнання винуватості – це затверджений судом договір (домовленість, волевиявлення) двох сторін (прокурора та підозрюваного чи обвинуваченого), який спрямований на встановлення, зміну чи припинення юридичних прав та обов'язків підозрюваного чи обвинуваченого та виникнення зобов'язань прокурора пронагляд за його виконанням [6, с. 1009–1010]. Ю. М. Дрьомін трактує угоду про визнання винуватості як досягнутий у процесі домовленостей між стороною обвинувачення та стороною захисту компроміс на взаємовигідних умовах щодо вирішення кримінально-правового конфлікту [7, с.14]. Достатньо змістовно, на нашу думку, розкриває поняття угоди про визнання винуватості Р. В. Новак: це «добровільне волевиявлення підозрюваного або обвинуваченого та прокурора про співпрацю у викритті кримінального правопорушення, викладене у формі письмового документа, що містить відомості про обставини кримінального правопорушення, ступінь сприяння підозрюваного чи обвинуваченого органам досудового розслідування, характер і тяжкість підозри чи обвинувачення й умови узгодженої відповідальності підозрюваного або обвинуваченого тощо» [8, с. 31]. На переконання В. І. Боярова, угода про визнання винуватості – це є погодження підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, з одного боку, та державного обвинувача – з іншого, внаслідок чого обвинувачення за умов і обставин, визначених законом, в обмін на визнання підсудним своєї вини у вчиненні злочину та його згоду на спрощення процедури провадження справи у суді гарантує підсудному скорочення розміру покарання [5, с. 194].

Авторами науково-практичного коментаря КПК України визначено, що угода про визнання винуватості – це угода між прокурором і підозрюваним (обвинуваченим), в якій названі сторони узгоджують умови відповідальності підозрюваного або обвинуваченого залежно від його дій після початку кримінального провадження або після вручення письмового повідомлення про підозру щодо співпраці у викритті кримінального правопорушення. Метою угоди є суб'єктивно бажаний результат, який повинен настати після її укладення та затвердження. Найважливішою ознакою угоди, на якій наголошують науковці, є її правомірний характер [9, с. 327–328].

О. В. Чех та О. В. Плахотнік виокремили узагальнені ознаки угоди як правового явища: 1) наявність сторін; 2) їх вільне волевиявлення; 3) свобода вибору змісту їх правовідносин, що обмежується лише законом [1, с. 13].

Отже, дослідники дещо по-різному визначають поняття угоди про визнання винуватості. Незважаючи на наукові розбіжності у виокремленні ознак указанного поняття, всі вони можуть бути зведені до того, що вона є проявом визнання своєї вини підозрюваним (обвинуваченим) та досягнення погодження (домовленості) з прокурором як представником держави щодо міри відповідальності та призначення покарання. Сутність такої угоди, зазначає М. М. Таус, полягає в досягненні компромісу між сторонами, предметом якого є обсяг пред'явленого обвинувачення та міра покарання за цим обвинуваченням [10]. Крім того, можна погодитися з А. С. Трекке, який стверджує, що «погодження», «процес...розроблення рішення», «процес досягнення угоди» – це підготовчі дії, наслідком яких може бути укладання угоди. Певні домовленості можуть бути й не досягнуті сторонами. Тому угода, пише науковець, це, насамперед, констатація досягнення певного консенсусу між прокурором і підозрюваним, обвинуваченим [11, с. 65].

Зважаючи на висловлені позиції науковців щодо розуміння вказаного поняття, можна виділити такі ознаки угоди про визнання винуватості: 1) це домовленість між сторонами кримінального провадження; 2) наявність спільного інтересу у пришивдженні процесу розслідування кримінального правопорушення; 2) ініціатором укладення такої угоди є прокурор або підозрюваний чи обвинувачений); 3) укладення

угоди має своїм наслідком – набуття суб'єктами певних прав та обов'язків; 4) невиконання умов угоди тягне за собою її розірвання та можливе настання несприятливих наслідків для підозрюваного (обвинуваченого).

З урахуванням висловлених думок, сформулюємо власне визначення угоди про визнання винуватості: це укладена з дотриманням встановленого законом порядку письмова домовленість між прокурором та підозрюваним (обвинуваченим) про беззастережне визнання останнім своєї винуватості у вчиненні кримінального правопорушення на взаємовигідних умовах, обумовлена погодженням всіх істотних обставин щодо встановлення об'єктивної істини в кримінальному провадженні.

1. Плахотнік О. В., Чех О. В. Угода про визнання винуватості: переваги і недоліки нового кримінально-процесуального інституту. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11159/1/%D0%A3%D0%93%D0%D0%9D%D0%90%D0%A2%D0%9E%D0%A1%D0%A2%D0%86.pdf>.

2. Міщенко С. М. Принципи індивідуалізації покарання при укладенні угод про примирення та визнання винуватості. *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність* : матеріали Міжнар. науково-практ. конф., 11–12 жовтня 2012 р. / Нац. ун-т «Юрид. акад. Укр. ім. Я. Мудрого»; Н.-д. ін-т вивчення проблем злочинності ім. акад. В. В. Сташиса Нац. акад. правових наук Укр.; редкол.: В.Я. Тацій (гол. ред.), В.І. Борисов, А.П. Гетьман та ін. Харків : Право, 2012. С. 214–216.

3. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

4. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1998–2004. Т. 6: Т–Я. 2004. 768 с.

5. Бояров В. І. Питання застосування угоди про визнання вини в кримінальному судочинстві. *Вісник Запорізького національного університету* : зб. наук. статей. Серія : Юридичні науки. Запоріжжя, 2005. № 1. С. 193–195.

6. Неледва Н. В., Гловюк І. В. Угода про визнання винуватості: сучасний стан та перспективи вдосконалення. *Кримінальний процесуальний кодекс 2012 р.: ідеологія та практика правозастосування* : колективна монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. 1148 с.

7. Дьомін Ю. М. Інститут угод у кримінальному провадженні: важливі аспекти правозастосування. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2013. № 4. С. 11–19.

8. Новак Р. В. Укладення угоди про визнання винуватості між прокурором та підозрюваним чи обвинуваченим у кримінальному провадженні. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. № 4. Т. 7. С. 30–36.

9. Блажівський С. М., Грошевий Ю. М., Дьомін Ю. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків : Право, 2012. Т. 2. 664 с.

10. Таус М. М. Згода потерпілого на укладення угоди про визнання винуватості: окремі аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2020. № 1. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4627/1/23.pdf>.

11. Трекке А. С. Кримінальне провадження на підставі угоди про визнання винуватості. URL: <http://www.nusta.edu.ua/wp-content/uploads/2016/11/dis-ilovepdf-compressed.pdf>.